

Kiadja a „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület.
(1027 Budapest, Frankel Leó út 12.)

Szerkesztőbizottság: dr. Arató Antal, Király Zoltán, dr. Soós Imre.
Felelős kiadó: dr. Vida Klára ügyvezető titkár

Csiby Mihály rotalemezkarca

TARTALOM

- Csiby Mihály kisgrafikái (Lenkey István)
Az ex libris virágkora: Szecesszió (Horváth Hilda)
A kisgrafika újabb ünnepe, a XXII. kerületben (Soós Imre)
Fery Antalra emlékezve (Soós Imre)
Búcsú dr. Katona Gábortól (Ürmös Péter) és Karol Izakovictól (Palásthy Lajos)
SZEMLE – KÖNYVESPOLC

CSIBY MIHÁLY KISGRAFIKÁI

„A művek szépsége hordozza magában a gyönyörűséget, a természet-, az ember- és a hazaszeretet. . . ”

(Imolay)

Csiby Mihály 1922-ben született Budapesten. Középiskolásként Gallé Tibor (1896—1944) festő- és szobrászművész szabadiskolájában folytatott képzőművészeti előtanulmányokat.

Az Országos Iparművészeti Iskolán a díszítő-festő osztályba Diósy Antal és Leszkovszky György tanítványa volt.

1945-ben „malenki robotra” a Szovjetunióba hurcolták, ahonnan 1949-ben tért haza. Az ott eltöltött évekről 1995-ben *SzUrágta 1459 nap* címmel írta meg emlékeit.

1949-től az Erdészeti Tudományos Intézetben tudományos és művészeti ábrázolásokat készített. 1954-től négy évtizeden át a Természettudományi Múzeum Állattárának külső munkatársa.

1961-től foglalkozik ex libris és alkalmi grafika készítéssel. Rendszeres résztvevője a hazai és külföldi kiállításoknak. Egyéni kiállításainak felsorolására nincs lehetőségünk. Munkái a magyarországiakon kívül több európai, amerikai, ázsiai múzeumban megtalálhatók, valamint nagyszámú magángyűjteményben. Alapító tagja a Sint Niklaas-i (Belgium) nemzetközi ex libris múzeumnak. 1979-1980-ban a Kisgrafika Barátok Köre titkári tisztét töltötte be. Munkásságát több hazai és nemzetközi díjjal ismerték el. 1961 óta tagja a Magyar Képzőművészeti Alapnak.

*

Csiby Mihály kisgrafikai munkássága új szintet jelent az 1961-ben megújult magyar ex libris-élet palettáján. Zömében linóleumba metszett miniatűrjein kitűnően alkalmazza az ex libris és a kisgrafika műfajának legfontosabb kifejezési eszközét, a szimbólumot. Szimbólumrendszere a klasszikus korok tömörítő, sokoldalú megoldásaira emlékeztet, ötvöződve az újkori grafika-teremtő szimbólikájával. Az aprólékosan megmunkált részletek mellett a lendületesen vezetett vonalakkal határolt fekete-fehér felületek váltakozásával biztosítja a kompozíció kiegyensúlyozottságát. A szervesen illeszkedő feliratok, betűk, számok a tenyérnyi lapokat szemet és szívet gyönyörködtető monumentális alkotásokká varázsolják. Grafikai munkásságát változatos metsző-technika, elvonatkoztató képesség és beleélő készség jellemzi.

A vésője alól kikerült metszetek egyéni megfogalmazásúak. Ebben messzemenően segítségére van a linóleum nyújtotta gazdag lehetőség és az a sokoldalú művészi alkotótevékenység, amely a mögötte lévő évtizedekben formálta, alakította és meghatározta munkásságát, hiszen a grafika mellett foglalkozik festéssel, freskókészítéssel és fest üvegablakokat is.

Ex libriseinek és alkalmi grafikáinak témavilága igen változatos és sokrétű. Nagyon fontos helyet foglal el e témakörében a természet világa, az állatok és növények ábrázolása. Természetszeretete, az élővilág csodálatos szépsége magával ragadja s közben van

ideje linóvésővel a kezében meditálni az egész univerzum jelenéről és jövőjéről: feltárja önmagának és mindnyájunknak az elmúlás és a megújulás egyetemes törvényszerűségeit. Miközben lágy, gyengéd vonalakkal megörökíti a természetet, a világ kifürkészhetetlen titkainak hordozóit, egyúttal e sok-sok titkot rejtő világból felfedezésekre, örömökre és megismerésre éredemes részleteket mutat fel. A precíz, pontos ábrázolás mellett a látvány érdekességén túl a szépség, az anyagszerűség kap hangsúlyt és így expresszív erejű alkotásokat képes létrehozni. Az élő természet vizuális varázsa a művészi gondolatvilággal egyesülve e műalkotásokat az esztétikai élményen túl az ismeretközlés szolgálatába is beállítja. A természet világát közelhozó lapjai a természet ősi törvényeit, egységeit fejezik ki a tudományos hitelesség, valamint az emberi rácsodálkozás olykor-olykor elvont formanyelvének felhasználásával. A természet világának ex librisen való megjelenése összefügg Csiby Mihálynál azzal a gazdag tudományos illusztrációs múlttal, melyet a Természettudományi Múzeum munkatársaként sok évtizeden át végzett. Ez a munka ösztönözte, hogy a tenyérszerű műfajban is megnyissa azt az új, soha nem ismert világot, amely csupán a beavatottak számára ismert.

Jelentős helyet foglalnak el munkásságában az arcképek. Magától értetődő módon elsősorban nemzeti történelmünk, az egyháztörténet és tudománytörténetünk jeles személyiségeit örökíti meg. Portréin az arcok sohasem ikonszerűek, mindig élő, eleven, mozgékony személyiségként jelennek meg. Az emberi szem, a tekintet és az arc konkrét vonásai érdeklik. Az érdeklődése középpontjában lévő embert úgy ábrázolja lapjain, hogy lelki habitusára, hiteles környezetére utalva jelzesszerűen felvillantja az a tör-

téneti, tárgyi és természeti világot is – kinél-kinél melyik a fontosabb, azt jobban hangsúlyozva, – amelyben az illető élt, alkotott, tette a dolgát. Portréinak emberi alakját szellemiségével együtt láttatja meg és fogadtatja el a mai emberrel. Ábrázolás közben a mai ember szemével néz, azonban az adott kor szimbolikájából és szellemiségéből beépíti azt, ami megfogható, hitelesen hozza közel az ábrázolt személyt.

Csiby Mihály ex librisein és alkalmi grafikáin történelmi jelenetek és események is helyet kapnak. Ezek elkészítéséhez gondos előtanulmányokat folytat, mert számára a múlt hiteles megörökítése a jövő alapjainak a biztos lerakását is jelenti. Nem elégíti ki a megrendelő elmondása szerinti ábrázolás, hanem fontos az is, hogy az évszázadok alatt kialakult és különböző hatások alatt formálódott nemzeti karakter érvényre jusson a történelmi jelenetekben és eseményekben, s az a továbbiakban is ismert embert és jellemet formáló legyen e miniatűr alkotások révén. E kompozíciókat látomásszerű hangulat veszi körül, melyben a hitelesség és a múlt tisztelete iránti emberi érzékenység jut mindenkor szóhoz.

Csiby Mihály grafikai munkásságát lelki alkatából következően mélységes humanizmusa, az ember és a világ tisztelete és szeretete, valamint a transzcendentalissal való belső, egyéni kapcsolata határozza meg. Ezért valamennyi lapján a fekete-fehér egyensúlyon túl a vonalak lendülete és kiegyensúlyozott kompozíciók mellett illusztratív készsége, formakultúrája és a grafikai műfaj évszázados hagyományainak tisztelete kerül előtérbe. Képépítő készsége, dús fantáziája, formaátíró ereje mellett kitűnő rajztudása, lendületes véssőkezelése és az emberekkel való kiváló kapcsolata, életszeretete biztosítja ex libriseinek kiegyensúlyozott szerkezeti rendjét. Reális optimizmusával, környeze-

Csiby Mihály linómetszetei, X3

tének örömeire és gondjaira érzékeny szemléletével és érzelmi gazdagságával monumentális hatású kompozíciók kerülnek ki kezei közül.

Dr. Lenkey István

*

Ezzel az írással, ha kissé megkésve is, köszöntjük a múlt esztendőben 75-ik életévét betöltött festő- és grafikusművészt, kívánva még sok alkotó esztendőt, újabb műveket és jó egészséget!

A Szerkesztőség

AZ EX LIBRIS VIRÁGKORA

Szecesszió

(Az európai iparművészet stíluskorszakai, Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1996-2000)

A sokféleképpen nevezett szecesszió, art nouveau, Jugendstil stb. a szépség, az esztétikum jegyében igyekezett átformálni a művészeket és az emberi élet minden területét. A Gesamtkunstwerk-gondolat jegyében egyaránt foglalkoztak – a neves mesterek is – az úgynevezett nagy- és kisművészetekkel. A grafikai művészetek virágkorukat élték, új művészeti műfajok keletkeztek és virágoztak – mint a plakátművészet, merkantilgrafika, továbbá a könyvművészet szintén fénykorát élte. A szecesszió alapvető, főként növényi eredetű motívumai, valamint stíluseszközei – mint a hajlékony vonal, a dekoratív színfoltok – ugyanis leginkább a síkművészetekben, a sokszorosított művészetekben érvényesültek és terjedtek el, így alakítva át az ízléskultúrát. A könyvet egyazon stílus, a szecesszió jegyében teljesen átformálták, egységes műalkotássá tették, melyben a borítótól a záródíszig, a fejléctől az illusztrációkig, a kötéstől az ex librisig minden rész és részlet ugyanazt az ízlést, stílust tükrözte, egyazon szellemben született.

Az Iparművészeti Múzeum stílustörténeti, szecessziós művészetet bemutató kiállításán – a kor jellegzetességeit, sajátosságait hűen illusztráló – kisművészetek, kisgrafikák is szerepelnek. A tárlat áttekintést nyújt a századelő ex libris-kultúrájáról, különösképpen az angol művészekről. Meghatározó szerepet játszott úgy a grafikában, mint – illusztrációs tevékenysége révén – a könyvművészetben *Beardsley*, akinek 1907-ben az Iparművészeti Múzeumban volt kiállítása, s aki könyvborítókat és néhány ex librist is alkotott. Elsősorban meseillusztrációi, de ugyanakkor dekoratív grafikai és iparművészeti tervei is népszerűvé tették *Walter Crane* nevét. A kontinensen először 1900-ban Budapesten, az Iparművészeti Múzeumban volt önálló kiállítása – egyébként több ex librist készített magyar kortársai számára. Mindkét angol művész hatása fontos a századeleji európai, s természetesen éppúgy a magyar művészetben. Szárnyaló vonalak, dekorativitás – mely a kultúrából ered –, ritmikus fekete-fehér foltok jellemzik elsősorban őket és követőiket. Egyébként a brit alkotók művei finom rajzolatúak, szívesen ábrázolnak olvasó, kecses, hajlékony női figurákat. Tudatosan vállalt egyszerűség tükröződik a puritán ex libris-művészetet vállaló és képviselő *Craig* műve-

in. Ezekhez hasonlóan végtelenül egyszerűek *William Simpson* alkotásai. Erőteljes fametsző stílus és dekorativitás jellemzi a határozott, örvénylő vonalak mestert, *James Guthrie*-t. Ezzel szemben sajátos, megnyúlt formák, örvénylő vonalak és a preraffaeliták jellegzetes nőalakjai tűnnek fel a glasgow-i *MacNair* érzékeny, invenciózus alkotásain.

Az egységes stílusnak tűnő, dekoratív angol grafika mellett a német alkotások sokrétűbbek, sokszínűbbek, számos iskolát, szemléletet képviselnek. Síkszerű, lineáris rajzok, ötletes, színes litográfiák, összetett kompozíciók és mély szimbolikával átszőtt alkotások egyaránt találhatók közöttük. A magyar kultúra szemzőgéből különösen érdekesek az osztrák ex librisek, melyek a bécsi geometrikus szecesszió szellemiségéből fakadnak, sajátos szimbolizmus jellemzi őket és mély hatással voltak jeles művészeinkre is. Gondoljunk itt a bécsi szecesszió meghatározó egyéniségére, a *Wiener Secession* egyik alapítója, *Gustav Klimt*, továbbá a *Wiener Werkstätte* alapítói, a neves építész, *Josef Hoffmann* és *Kolo Moser* műveire.

A fentiekből leszűrhetjük, hogy a magyar ex libris-művészetet befolyásolta az angol grafikusok finom, dekoratív vonalkultúrája, a geometrikus bécsi szecesszió, melyhez sajátos módon társult a Jugendstil növénykultusza és a magyar népi ornamentika díszítőkincsének felhasználása és alkalmazása. Az ex libris tulajdonképpen személyes jellegű műfaj, ezért gyakran olyan témákat is feldolgoz, amely más művészeti ágakban ritkábban fordulnak elő. A műfaj lényegében olyan, mint az irodalomban az epigramma: lényegre törő. Szemléletes grafikai megfogalmazást, képi, vizuális nyelvet igényel, ezért mindig közel állt az emblémák világához, valamint az allegorikus, szimbolikus ábrázolásokhoz, amelyek a századelőn a szecesszióval együtt jelentkeztek, hiszen éppúgy beszélhetünk szecessziós szimbolizmusról, mint szimbolikus szecesszióról. A legfőbb kérdések, amelyek a századelőn felvetődtek, élet és halál, nő és férfi, ember és természet kapcsolatához kötődtek, s e témák jelentek meg az ex libriseken is, továbbá természetesen a könyv, a tudás szimbóluma, amely számos ötletes kompozícióban feltűnik. Népszerűek voltak az olvasó alakok, különösen a női figurák – a századelő új szellemiségét, a

Aubrey Beardsley: Ex libris J. Post, 1895 körül

Nagy Sándor: Ex libris Lyka Károly, 1903

Koloman Moser: Ex libris Fritz Waerndorfer, 1903 /

Kozma Lajos: Sipo Henrik könyve, 1908 /

nők megváltozott társadalmi és kulturális szerepét sugallva.

Röviden bemutatjuk azokat a művészeinket, akik a századelőn kiemelkedő ex libriseket alkottak. Nem soroljuk fel a kismesterek hosszú sorát, valamint a dilettánsokat, amatőröket, akik főként saját maguk és közvetlen környezetük számára készítettek kisgrafikákat, mégis nagymértékben hozzájárultak a század eleji új díszítőművészet és stílus elterjedéséhez, viszont kiemeljük a jelentőseket, akik számos és magas minőségű is kiemelkedő művet alkottak. Köztük a gödöllői művésztelep egyik alapítója, Nagy Sándor lineáris, dekoratív művészetét, a neves világhíri, az évekig Angliában élő, Crane körében is megfordult Rozsnyay Kálmán alkotásait, aki előszeretettel ábrázolt női alakokat, a grafikus, építész és tervező Kozma Lajos vonalhálóból szőtt korai grafikáit és Sassy Attila buja, gazdag vonalkompozícióit, melyek illusztrációs tevékenységéhez kötődnek. Nálunk, Magyarországon alig, külföldön azonban annál inkább ismert Divéky József

művésze, aki a Wiener Werkstätte tagjaként illusztrációkat, képeslapokat, merkantilgrafikát tervezett, s külföldi tartózkodása során - 1910 és 1914 között Zürichben és Brüsszelben élt - ex librisek is kikerültek a keze alól. Határozott grafikai stílusa a szecesszióban fogant, de túllépett rajta.

A röviden bemutatott kisgrafikák - más művek, és természetesen kiemelkedő minőségű iparművészeti tárgyak mellett - megtekinthetők az Iparművészeti Múzeum szecessziós kiállításán, az ezredfordulóig.

A KISGRAFIKA ÚJABB ÜNNEPE - BUDAPEST XXII. KERÜLETÉBEN

Örvendetes jelenség, hogy az utóbbi években egyre több, jelentős kisgrafikai kiállításnak lehetünk szemlélői. A sorozat 1996-ban a Pápán rendezett „Amott legel hat pejsikó” címet viselő exlibris-kiállítással kezdődött. (Az Ürmös Péter által összeállított anyagot később Kóhegyi Gyula közreműködésével kiegészítve Budapesten, a X. kerületi Pataky Galéria is bemutatta.) Ugyancsak a Millecentenárium évében láttuk a KBK által meghirdetett, népművészeti témakörű pályázatra beérkezett kisgrafikák kiállítását az Iparművészeti Múzeum dísztermében. Ez alkalommal ugyanott került a közönség elé a dr. Horváth Hilda által rendezett, szépséges tárlat is, a „Népművészet az ex librisen”.

1997. augusztusában újból a pápai Esterházy kastélyban találkoztak a kisgrafika barátai, hogy megtekintsék a dr. Katona Gábor nevére készült könyvjegyekből rendezett kiállítást. A tárlatot szervező Ürmös Péternek ezúttal Katona Csaba és neje volt segítségére.

1998. tavaszán országszerte megemlékeztek az 1848-as szabadságharc 150. évfordulójáról. Budapest XXII. kerületében a Tétényi-Promontor Kulturális Napok keretében láthatta az ünneplő közönség a magyar történelmi témájú ex librisek kiállítását. A Budatétényi Galériában közel egy hónapon át látható volt tárlat címét a rendezők Petőfi egy verséből kölcsönözték.

A „Magyar történet múzsája” c. sorozat ötvennégy tablóból állt és ezeken a magyar múlt dicsőséges és fájdalmas korszakait, eseményeit idéző kisgrafikákat gyűjtötte össze a fáradhatatlan Ürmös-Kóhegyi művészpáros. Az elrendezésben nem az alkotóművészek, hanem a történelmi események időrendjében kerültek a tablókra a könyvjegyek. Egy-egy tabló ilyen címet viselt: Honfoglalás, Szent István és kora, Árpádházi szentek, Könyves Kálmántól Zsigmondig, a Hunyadiak, Mohács, Török hódoltság, stb... egészen a XX. századig. Egymás melletti több tablón láthattuk a magyar címerek, magyarországi várak, templomok, Budapest építészete, stb... témakörök szerint csoportosított ex libriseket.

A nézőket szinte elkápráztatta az izléseesen elrendezett kiállítási anyag gazdagsága, változatossága. (A rendezés jóvoltából még a gyengébb alkotások is megtálosodtak.) A címeres lapok ismeretlen rézmetszőitől napjaink legkiválóbb magyar exlibris-művészeiig terjedt az alkotók sora. A 32 oldalas katalógusban 7 oldalra terjed a művészek nevének és alkotásainak felsorolása. A legtöbb művel Fery Antal szerepel. Itt láttott mintegy 60 alkotásának felsorolása egy teljes oldalt tesz ki.

Az utóbbi években immár harmadízben tapasztalhattuk, hogy a kiállításhoz maradandó értékű katalógus készült, ezúttal is Ürmös Péter értő szerkesztésében.

A kidavány előszavában Király Zoltán találóan mutat rá a rendezés szempontjaira: „Az összegyűjtött, válogatott lapok nem történelmi kronológiát akarnak illusztrálni korról korra, sokkal inkább történelmi tényeket, példákat, tanulságokat. A katalógus a látogatók számára, az abban közölt 60-nál több illusztrációja miatt, az esemény maradandó emléke, emlékeztetője lesz, sőt jó hírünket viszi külföldre is, az előző és a lényeges részek angol nyelvű fordítása miatt.

A kiállítás anyagát a KBK archívumán kívül 11 gyűjtő és 3 grafikusművész (nevük felsorolása a katalógusban) gyűjteményéből válogatta König Róbert, Kóhegyi Gyula és Ürmös Péter. A pápai Városi Könyvtár sokszorosító műhelyében kitűnő nyomda-technikával készült katalógus megjelenését a XXII. kerületi Önkormányzat anyagi támogatása tette lehetővé. Részvételükért elismerés illeti a kiállításnak helyet adó Budafok-Tétényi Művelődési Ház Kht. igazgatóját, Szabó Lajost és munkatársát, Fekete Mártát, a galéria vezetőjét. Márta asszony közreműködésének köszönhető, hogy a kerület ünnepsorozatában a kisgrafikákat ilyen kiemelt rendezvényen mutathatták be. Személyes elképzelési és a rendező Kóhegyi Gyula grafikusművész nagy szakmai tapasztalata ezúttal szerencsésen egymásra találtak s a promontori kiállítást a kisgrafika újabb ünnepévé tették.

Soós Imre

A katalógus címlapja

„Magyar történet múzsája”

Tétényi-Promontor Kulturális Napok
rendezvénysorozat kiállítása
az 1848-as szabadságharc 150. évfordulójára

Budatétényi Galéria
1998

» Catalogue of the Hungarian KBK Society «

FERY ANTALRA EMLÉKEZVE

Szinte hihetetlen, hogy már négy év telt el Fery Antal eltávozása óta! Nem múlik el nap, hogy reá ne gondolnék, hiszen fametszeteivel nap mint nap találkozom, forgatva a KISGRAFIKÁT. Az ex librisről szóló külföldi kiadványokban ma is olyan gyakran szerepel a neve, mintha közöttünk élne. Kétezernél több kisgrafikájával, azok sajátos stílusával olyan tekintélyt szerzett magának napjaink művészetében, hogy nevének, munkásságának említése nélkül hiányos lenne a 20. századi ex libris története.

Születésének 90. évfordulója bennem a személyes emlékek sokaságát idézi fel, hiszen közel egy évtizeden át voltam „személye körüli minisztere”, bonyolítottam külföldi levelezését. Ez a megtiszteltetés annakidején dr. Semsey Andor egyre romló egészségi állapota miatt hárult rám. 1985. május 13-án, „Szerváciusz napján” kelt levele eképpen szólt: „Fontos ügyben fordulok hozzád e nehéz Órában (csak a rím kedvéért). Úgy látszik, az idő Bandit végképpen kilötte személyem körüli miniszteri székéből. Hol van az az idő, mikor minden szombaton pontosan megjelent és elintézte a külhoni dolgokat. Szeretném, ha ezt a tisztséget a nekem hátralevő kis időre átvennéd tőle. Fizetés jenben, illetve fametszetben. Tudomásom szerint nyugdíjas vagy, így rengeteg a ráérő időd.”

A következő levelek sem nélkülözték a reá jellemző finom humort. Ime egy közülük: „Kedves Amerigo, Emerich, Juraj, Imre (A nem kívánt rész törlendő.) Október 13-án jött ez a levél Udo Franz-tól. A gyorsabb vetésforgó érdekében lefordítottam magamnak. (Itt következik a tények felsorolása, amiket meg kell említenem a levélben.) Az elmondottak alapján koty-

vassz egy szép levelet.” A levélben szerény személyemet „Valóságos belső titkos tanácsosnak” titulálta, de önmagát sem hagyta ki a játékból, akkori aláírása eképpen szólt: „Pontifex Maximus”.

„Áramszünet idején”, amikor éppen nem volt fordítani való levél, változatlan kedvességgel küldte újabb fametszeteit. Ilyenkor a borítékban a kisgrafi-

**NUENEN • 1986
DOCUMENTATIE-CENTRUM**

Fery Antal fametszetei, X2

kák mellett csupán kis papírlap érkezett ezzel a szöveggel: „Semmi új levél. Rex”. 1991. decemberében az első példányát küldte el Anonymust ábrázoló újívi fametszetének. Kísérőszöveg: „Köszönet az egész évi segítségért! Egyre feljebb! Rex Antonius, TIMFÖLD URA, köznéven: Fery Antal”.

1992. májusában írt levelében életének egy fontos eseményéről tájékoztattott: „Kedves Emerich, Tudatom a közvéleménnyel, hogy május 13-tól 19-ig Szerencsen voltunk. A múzeumban megnyílt egy Feryszoba. Dr. Kálmán Attila nyitotta meg. Más kiállításokkal elegyest. Nyugodt postaforgalom, teljes csend. Csak a mellékelt lap jött és ma ez a levél. Tanulmányozd és majd beszélünk róla”.

Ugyanebben az évben Húsvétkor egy tollrajzával küldte ünnepi üdvözlését a Cívisek városából: „Eljöttünk egy kicsit színi a Debreceni Havasokba. Meg a páros is izgatott. Nem a tenisz, hanem a debreceni. Jól vagyunk, amit Nektek is kívánunk. Köszönjük a leveleket és az ügyintézését. Rex és Neje”. A néhai nagy francia gyűjtőkhöz, Paul Pfister-hez fűződő barátságra utal az itt idézett levlérrészlet: „Paul Pfister özvegye küldte a mellékelt levelet, melyben néhány In memoriam lapot kér, amit férje emlékére csináltam. 1973-ban egy nagyszerű ebéden voltunk náluk Versailles-ban. Sári lányom volt tolmácsunk. 11-től délután 5-ig tartott a partraszállás. Kanyaríts egy rövid levelet akár francia, akár német nyelven. Rex”. A továbbiakban közli a válaszlevél elképzelt szövegét, melyből ma számunkra ez a mondat értékes: „Mi jól vagyunk, én túl a 80-on, teljes virágzásban”.

„Személyi titkári” szerepemből kifolyólag gyakran megfordultam a Mester otthonában, sokszor élveztem Vali asszony mester-háziasszonyi vendégszeretetét. Látogatásom rendszerint a délelőtti órákban történt, amikor a művész napfényes műtermében, íróasztalnál dolgozott. Nemegetszer tapasztaltam, hogy ilyenkor szokatlan „vendég” volt munkálkodásának tanúja.

A balkáni gerle, „akiről” most szó esik, mindennapos vendég volt. Az erkély ajtaján sétált be a szobába, ahol már várta a búzaszemekből álló reggeli. A kis örvösnyakú otthonosan szemezgette a neki kijáró

Fery Antal fametszete, X2

eledelt, elfogyasztása után nyugodt meglepedettséggel tipegett ki a barátságos otthonból.

Úgy érzem, ennek a sokszor megisméltődött jelenetnek felidézése az elismerő szavaknál talán jobban jellemzi a „Fery palota” szellemét, Rex Antonius meleg emberségét. Több évtizedes barátságunk közös emlénye alapján joggal időszerűsíthetem most Galambos Ferenc egykori megállapítását: „Fery Antalnak, mint művésznek és embernek egyaránt csak barátai voltak”.

Soós Imre

RÉSUMÉ

Dans l'article premier *István Lenkey* fait connaître l'activité artistique de *Mihály Csiby*, qui est né le 1922 à Budapest. Après ses études d'artiste il a passé 1459 jours avec travaux forcés dans divers camps de l'Union Soviétique. Depuis 1954 il était durant dizaines d'années artiste-collaborateur du Musée de la Science de la Nature en Hongrie. Il s'occupe de la petite gravure depuis 1961. En 1979-80 il était secrétaire de la KBK.

Madame Hilda Horváth, historien d'art, écrit sur l'exposition récente du Musée Arts Décoratifs de Budapest. Sur la manifestation mentionnée figurent plusieurs ex libris parmi les objets de l'époque de l'Art Noveau.

Dans le 22ème arrondissement de Budapest fut organisée une exposition d'ex libris importante. Les petites gravures y exposées présentent les divers siècles de l'histoire de la Hongrie. Dans son article *Imre Soós* fait l'éloge de cet événement important, réalisé par les artistes *Péter Ürmös* et *Gyula Kóhegyi*. Nous publions les mémoires du même auteur, qui était durant 10 années le traducteur amicale de la correspondance à l'étranger du maître *Antal Fery*.

Sur la page 9 la Rédaction fait ses adieux au Docteur *Gábor Katona*, célèbre collectionneur hongrois, décédé le 9 avril 1998, agé de 92 ans. *Lajos Palásthy* écrit une nécrologie sur *Karel Izakovic*, collectionneur renommé slovaque.

Dans la rubrique Revue de presse nous faisons connaître tels articles des revues étrangères, s'occupent de la petite gravure hongroise.

BÚCSÚ DR. KATONA GÁBORTÓL

Szomorú szívvel kaptuk a hírt, hogy április 9-én, Nagycsütörtökön eltávozott az élők sorából a magyar exlibris-gyűjtők doyenje, mostanáig legidősebb tagja, a 92 éves Katona Gábor. Csaknem egyidős volt századunkkal, 1906-ban született, s e hosszú életpálya alatt, átvészelve a kor minden viharát, háborúit, üldöztetéseit, mindig megmaradt művészszeretete. Szinte a kezdetektől tagja volt a Kisgrafika Barátok Körének, 1970-től részt vett csaknem valamennyi nemzetközi exlibris-kongresszuson. A kisgrafika műértője, igen nagy baráti körrel rendelkező gyűjtő, gáláns és remek partner és remek cseretárs volt.

Neve hozzátartozik a magyar kisgrafika és ex libris utóbbi fél évszázadának történetéhez, mind közel másfélszáz, nevére készült ex librisével, mind a gyűjteményből rendezett kiállításokkal.

Emlékét szeretettel ápoljuk és megőrizzük.

Szerkesztőség

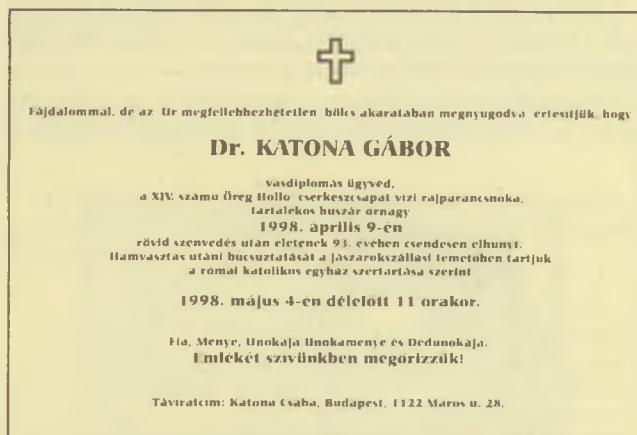
EMLEKKÉPEK

Dr. Katona Gábortól búcsúzva, két jellemző képet szeretnék feleleveníteni, az egyiket korábról, a másikat pedig a közelmúltból. Azért ezeket idézem fel, mert mindkettő az igazi gyűjtőnek állít emléket.

1984-ben vettem részt először nemzetközi kongresszuson, amit akkor Weimarban rendeztek. Megérkezésünk után bekapcsolódtunk a hivatalos programba, s eljött a csere ideje. Számomra minden az újdonság erejével hatott, így nagy érdeklődéssel készültem erre is. Amint beléptem a kongresszusi terembe, szinte magával ragadott az izgatott sürgés-forgás. Ebben a szédítő forgatagban egyszerre csak a nyugalom szigetére leltem: Gábor bácsi ült az asztalnál, előtte szétterítve, az

Vén Zoltán rézmetszete, C2

egész asztalt beborították ex librisei, a cserepartnerek pedig válogatták.

Az ottani mércével mérve is, impozáns választéka volt és ahogy az első pillantásra felmértem, majd a későbbi találkozókon megbizonyosodhattam róla, nagy megbecsülés övezte a gyűjtők körében.

Attól kezdve több hazai és nemzetközi konferencián vettünk részt közösen. Most azonban egy tavalyi emlékképpel búcsúzom Gábor bácsitól. Úgy hozta a sors, hogy én rendezhettem kiállításra gyűjteményének nagy részét. A pápai kiállítási lehetőség új energiával töltötte el, sokat tervezgette az összeállítást, majd az utazást is. Nagy figyelemmel javíttatta a katalógus korrektúra-példányát, s végre én is elkészültem a paszpartúzás munkáival. Sietve vittem a Maros utcába. Valahogy úgy éreztem magam, mint zsúrizés előtt. Feledhetetlennek érzem azokat a pillanatok, amikor ő is először látta meg kiállításra kész állapotban a hosszú évek alatt összegyűjtött kedves lapokat. Először tablóként nézte át, majd a tablókat szétrakva sétált a képek előtt. Jóleső megelégedettség sugárzott róla, amint a képeket vizsgálta. Némelyhez (például a Szabó Czimbalmos, vagy a Bencze-féle könyvjegyzékhez) megjegyzést fűzött, vagy elmesélte történetüket. Végignézve valamennyit, tekintete örömet és megnyugvást sugárzott. Én is megnyugodtam, hiszen a „zsúrizés” sikerült. Ugyanezt az örömet olvastam ki a szeméből Pápán az Esterházy kastélyban, a már megrendezett kiállítás megnyitásakor. Méltán lehetett büszke a gyűjteményére, hiszen e műfajnak a nemzetközileg elismert legjobbait sikerült megnyernie a saját nevére metszett lapok készítéséhez.

Ürmös Péter

BÚCSÚ KAROL IZAKOVIČTÓL

Pozsonyból érkezett a gyászjelentés, hogy a sokunk által ismert és tisztelt jóbarát, Karol Izakovič 1998. február 24-én, 95 éves korában elhunyt.

Kisgrafika és ex libris gyűjtéssel 1951. óta foglalkozott. Az évek során mintegy 272 könyvjegy készült a

J. V. Tyerekov fametszete, X2

névére, ezek között cseh grafikusoktól 18 db., szlovákoktól 38, magyar művészekről 48 (a legtöbb Kertes Kollmann Jenőtől, Fery Antaltól és Diskay Lenkétől), oroszoktól 160, belga, japán és egyéb művészekről egy-egy darab. A kilencvenes évek elejére gyűjteménye kb. 43 000 darabot tett ki. Igen gazdag ex libris-szakkönyvtára volt, ő maga is számos kiállítási katalógust szerkesztett. A szlovák ex libris-gyűjtők egyesületének 1967-ben történt alapítása óta a titkára volt. A belgiumi Sint Niklaasban létesített nemzetközi Ex libris múzeum egyik alapító tagja. Számos kong-

G. A. Kulisov linómetszete, X3

resszuson vett részt, így Weimarban, Linzben, stb... Ezeken az összejöveteleken, valamint Pozsonyban e sorok írója is többször találkozott és cserélt vele, hiszen magyarul kitűnően beszélt. Egyébként műfordító volt, oroszból fordított klasszikus és modern írókat szlovákra.

A szlovákiai Brodzany-ban (Brogyán, Bars megye, nagytapolcsányi járás) 1979-ben a Puskin Múzeum állandó kiállítására átadott ex libris-anyaga azóta kb. 500 darabra növekedett. Puskin halála után ugyanis özvegye a gyermekeivel e helységben lakott egy ideig, ezért nyílt ott Puskin-múzeum.

A szlovákiai Martinban (Túrócszentmárton) működő Matica Slovenská (Szlovák Anyácska) nevű művelődési egyesület számára 35 863 db. ex librist ajándékozott. E szervezetnek itt nagy könyvtára van.

Karol Izakovič személyében a magyar gyűjtők által is jól ismert nagyon jó cseretárs távozott el a szlovákiai gyűjtők köréből.

Palásthy Lajos

SZEMLE

A SZEGED című folyóirat múlt évi decemberi száma adott hírt László Anna grafikusművész új könyvének bemutatójáról. November 27-én a Móra Ferenc Múzeum dísztermében megjelent közönség vehette először a kezébe az Egy vers, egy rajz címet viselő kötetet, mely Juhász Gyula 16 verse mellett a Szegeden élő művésznek ugyanennyi, a versekhez készített, ihletett grafikáját is tartalmazza.

A rendkívül ízléses kivitelű, barna színű bársonyba kötött, arany címlap-nyomású könyv előszavát Tóth Zoltán tanár, a verseket illusztráló művésznek elsőszülött fia írta. Ebben Juhász Gyula verseinek „szegediségére”, humanizmusára és honszeretetére hívja fel az olvasó figyelmét. Mindezek rokonlelkű tolmácsolójaként mutatko-

zik meg számunkra – immár nem első illusztrációs kötetében – László Anna, akinek újabb sikeres megnyilatkozásához ezúton is gratulálunk. Az egészséges lokálpatriotizmus ékes példájaként értékelhető kötet tizenöt helyi intézmény támogatásával jött létre. A kivitelezés az Officina Nyomda Kft. munkáját dicséri.

*

A litván fővárosból, Vilniusból kaptuk az 1997-ben meghirdetett és ott megrendezett 600 éves a litván egyházi oktatás című ex libris pályázat és kiállítás katalógusát. A pályázatot annak emlékére rendezték meg, hogy a vilniusi katedrális égisze alatt 1397-ben

Ürmös Péter fametszete, X2

kezdte meg működését a litván nyelvű iskola. A rangos nemzetközi mezőnyben hazánkat három grafikusművésznünk képviselte: Jäger István Veszprémből, Réti András Tatáról és Ürmös Péter Budapestről. A katalógus minden résztvevőnek egy-egy munkáját is bemutatja, adataiknak ismertetése mellett. Az első három díjazott (két litván és egy moldovai) elismerése mellett három különdíjat is kiosztott a zsűri, hét alkotó pedig kiemelt elismerésben részesült, közöttük három argentinai grafikusművésszel.

A L'EX LIBRIS FRANÇAIS 205. számában G. Meyer-Noirel asszony írt nekrológot a múlt év novemberében elhunyt Michel Jamar (1911–1997) tagtársukról. A francia exlibris-egyesület egyik alapítójának számtalan grafikája jelent meg a lap korábbi számaiban. Ugyanebből a kiadványból értesültünk arról is, hogy Jane asszony, Valentin Le Campion grafikusművésznők özvegye, 89 éves korában távozott az élők sorából.

A GRAPHIA 131. számában Luc Van den Briele az utóbbi 5 év exlibris-pályázatait áttekintve szövegesen, hogy amíg ezeken a kelet-európai országokból 23 művész nyert el díjat, addig Nyugat-Európát mindössze 7 alkotó képviseli itt. Ez utóbbi csoport gyengébb szereplésének okai közül egyet említ a szerző: a művészek „cipész-mentalitását”. Az exlibris-irodalomban most először szereplő fogalom alatt a szerző a nyugati művészeknek azt a magatartását érti, hogy azok – a cipésmesterekhez hasonlóan – műhelyükben ülve várják, hogy munkamegrendeléssel valaki benyisson hozzájuk. Szerinte ex libriseknek megbízás nélkül is születniük kell, mint ahogy az író, a költő sem vár megrendelőre. A keleti országok jó szereplését a szerző az itt élő művészek ilyen irányú hozzáállásának tulajdonítja, célozva a spontán kezdeményezésből születő (de szerintük nem minden művész által kedvelt-helyeselt) ajándék-exlibrisekre.

A folyóiratszám második felét Jan Yperman cikke tölti ki. A könyvjegy témáinak elemzése során ezúttal a híres személyek portréit tartalmazó grafikákat szedte egy csokorba a szerző Erasmusról Jevtusenköig. A 45 illusztrációt is tartalmazó írásban két magyar művész szerepel: Kazinczy Gábor Don Quichote és Dániel Viktor Petőfi ábrázolásával.

Giovanni Manero-ról emlékezik meg Pier Luigi Gerosa a L'EX LIBRIS ITALIANO 1997. évi decemberi számában. A száz éve született és 1985-ben elhunyt mérnök-doktor Európa legnagyobb exlibris-gyűjteményét mondhatta magáénak. A budapesti kongresszus alkalmával nálunk járt és sokunk által tisztelt Manero az exlibris-kongresszusok kezdeményezője és a FISAE első elnöke volt. A cikket kísérő illusztrációk között örömmel fedeztük fel Drahos István 1940. évi lapunk egy korábbi számában bemutatott fametszetét, mely a doberdói harcok emlékére készült az olasz gyűjtő számára. A lap érdekessége, hogy 1915-ben az alkotó és a lap tulajdonosa egyaránt az olasz harctéren teljesített katonai szolgálatot, de akkor a frontvonal két különböző oldalán.

Lapszemléjünkben 24 kisgrafikai folyóirat ismertetése olvasható. Lapunk múlt évi két számából Ürmös Péter két cikkére hívják fel a figyelmet, egyik közülük az olasz egyesület tevékenységét ismerteti.

A dániai NORDISK EXLIBRIS TIDSSKRIFT 209. számában H. Fogedgaard tizenegy olyan könyvjegyet ismertet, melyeken tájkép látható. A több európai ország művészeitől származó lapok között Andruskó Károly több színben nyomott két linómetszetét reprodukálják. Alkotójukról megemlíti a szerző, hogy „az egykori Jugoszláviában élő művészt meglehetősen elhanyagolja a nemzetközi exlibris-sajtó, nyilvánvalóan alkotásainak hatalmas mennyisége miatt.” A szerző ezt méltatlannak tartja, mert művei, főleg színes munkái, figyelemreméltóan magas művészi színvonalat érnek el.

A MITTEILUNGE DER Ö.E.G. ezévi márciusi számából arról értesültünk, hogy a Linz városban működő pedagógiai akadémián kiállítást rendeztek Franz Schubert az *ex librisen* címmel.

A cseh exlibris-gyűjtők lapja, a KNIZNIJ ZNACKA 1998/1. száma tudatja olvasóival, hogy egyesületük, az SSPE ebben az esztendőben ünnepli fennállásának 80. évfordulóját. A jubileumi ünnepekre ez év szeptemberében kerül sor Podebrady városban. A nevezetes évfordulót öt kiállítás és a legkiválóbb cseh művészek mappái teszik majd emlékeztetéssé. Minden országból várják az érdeklődő exlibris-barátokat. A részvételi feltételeket tartalmazó körlevél titkárunknál megtekinthető.

Az EXLIBRISWERELD idei első számának mellékleteként megkaptuk a Waterschoot antikvárium legújabb kínálati jegyzékét, melynek 420 tétele között több magyar művész alkotásai szerepelnek. (Az egyes tételekben nem egyetlen kisgrafika van, hanem ez a művész műveinek kisebb-nagyobb „csomagját” jelenti. Így pl. Petry Béla neve alatt 36 klisé exlibrist kínálnak, Müller Árpádnál viszont 7 db rézmetszet tesz ki egy tételt.) Egy-egy tétellel szerepelnek itt alábbi művészeink: Árkossy István, Dániel Viktor, Kamper Lajos, Menyhárt József, Nagy Árpád, Nagy László Lázár, Petry Béla, Piller Attila, Radványi Román Károly, Rákóczy Ferenc. Két-két kínált tétellel szerepel: Sassy Attila (Aiglon), Drahos István és Müller Árpád. Kitüntetően nagy tételszámmal, összesen hét csomagban szerepelnek Vén Zoltán alkotásai. Az ezekben szereplő rézmetszetek darabszáma 3-tól 8-ig terjed. A magyar alkotások ára széles skálán mozog: 15 holland forinttól kb. 70-ig terjed.

A MŰVÉSZET ÉS BARÁTAI 1998. évi március-júniusi összevont számának rendkívül gazdag tartalmából – terjedelmi okok miatt – ezúttal csak a grafikai vonatkozásúakra hívjuk fel a figyelmet. Mielőtt azonban erre sort kerítenénk köszöntjük Gergely Mihály főszerkesztőt, aki a Művészetbarátok Egyesületének negyedszázadára, valamint a lap hét esztendejére visszatekintve jelenti be, hogy lemond a tiszteről – hetvenhét éve s a még magvalósítandó írói tervei készített erre. Reméljük, írásait továbbra is olvashatjuk majd a lapban. Jó egészséget és eredményes alkotómunkát kívánunk neki.

Kondor Bélának – halála negyedszázados évfordulóján – több emlékkiállítása volt. Ezekhez is kapcsolódik Nagy T. Katalin: *Kondor Béla századunk zsenije* című tanulmánya. Csohány Kálmánra – *Csohány hűségére* című írással – B. Supka Magdolna emlékezik. (Jó tudni, hogy újból megnyílt a művész pásztói emlékkiállítása.) Tandi Lajos írása a 70 éves Kass Jánost köszönti, hangsúlyozva, hogy munkássága kitörölhetetlen és nagyszabású értéke a szavaid európai kultúrájának is. Soós Imre Cs. Kovács László szobrászművész grafikai munkásságával is foglalkozik, felidézve Szent Istvánt ábrázoló tusrajzait. (Soós Imre másik cikkében M. Szűcs Ilona sokoldalú munkásságát is bemutatja.) Végezetül mindenképpen említésre méltó Pogány Ö. Gábornak Áron Nagy Lajosról írója írása. (Székesfehérváron rendezett emlékkiállításához festményei mellett számos grafikáját is láthattuk.)

Budai Tibor grafikusművész tagtársunk kiállítása nyílt meg március 27-én Szentendrén, a szakmai körökben igen jó hímnévként örvendő Vicze Papírmetsző Műhelyben. A művész mintegy 40 egyéni kiállítása után ez

alkalommal NYELVEM-LÉKEINK című sorozatával lépett a művészetek városának közönsége elé. A magyar múltat idéző, igényes sorozat olvasóink számára nem ismeretlen, ugyanis annak néhány darabját az 1997/4. számunkban – a művész egy korábbi, nagyszabású kiállításáról szólva – bemutatottuk.

A néhány éve Békéscsabán élő Moskál

Moskál Tibor fametszete, X2

Tibor grafikusművész a múlt esztendő végén jelentős kollekciónak ajándékozott műveiből a gyulai Lajos Ferenc és Kortársai Grafikai Gyűjtemény számára. A tizenhét darab nagyobb méretű ceruzarajz, rézkarc, fametszet és linómetszet technikájával készült grafika mellett a mintegy 180 db. ex librisből álló összeállítás 107 db. fametszetet, 50 db. színes, vegyes technikával készült lapot és 23 db. rézkarcot tartalmaz. A nemes gesztusra Lebenszky Attila, Gyula város polgármestere meleg hangú levélben válaszolt, s többek között ezt írja: „Városunk nevében ezúton is szeretnék Önnek köszönetet mondani nagylelkű ajándékáért, mellyel jelentősen növelte a Lajos Ferenc grafikai gyűjteményünk értékét. Gyula számos kiállító hellyel rendelkezik, s ezek között a képzőművészeti kiállítások igen látogatottak. A Kohán Képtár, a Városi Képtár, a Dürer terem, stb. mind-mind közkedveltek a város lakói és az ide látogató nem kis számú idegenek körében.

A Lajos Ferenc grafikai gyűjteménybe átadott művei tovább gazdagítják annak értékét, s a következő kiállítás rendezésekor már az Ön műveivel is találkozhatnak a látogatók.”

KÖNYVESPOLC

CSIBY MIHÁLY: KISGRAFIKA, EX LIBRIS. Budapest, 1998. Kiadta: EFO Kiadó és Nyomda. 148 lap.

Csiby Mihály ex librisével az elmúlt években alig találkoztunk a Kisgrafika hasábjain. Ezért is különös öröm, hogy ezúttal egy önálló kiadványban több mint száz kisgrafikáját tekinthetik meg az érdeklődők, s természetesen egyéb módon is betekintést nyerhetnek a művész munkásságába. Ez utóbbit szolgálja Dr. Losonci Miklós művészettörténész előszója, aki találóan a „grafikai kismesterségek Nagymesterének” titulálja Csiby Mihályt. De ezt szolgálja dr. Semsey Andor 1981-ben kelt írása is a művészről, valamint magának a művésznak a vallomása az ex librisről. Érdekes ebből legalább néhány mondatot idéznünk. Arra a kérdésre, hogy voltaképpen mi is az ex libris, Csiby Mihály – többek között – ezt válaszolja: *Az ember legbensőbb énjének tömör kifejezője; A művészi szép terüly-terüly aszalkája; Házi képtár, valóságos múzeum; Kis mérete miatt a művéség, a lelkiismeret, a szakmai tudás művészete.*

ként e jegyzékben feltüntetett sorsszámok mellett a szerkesztő azt a lapszámot is közli, ahol a leírt grafika megtekinthető. A leírások precízek, közlik a grafika elkészülésének az évét is, a portrék esetében pedig – a grafikák alatt olvasható feliraton – kiegészülnek az ábrázolt személyekre utaló megjegyzésekkel is. (Pl.: az Illyés Sándor Lászlót ábrázoló metszet alatt olvashatjuk: A Kisgrafika Barátok Körének néhai elnöke.)

A tematikus válogatás az arcképekkel kezdődik. Természettudósokat, vagy a *Szegedi Pantheon* című sorozaton pl.: helyi személyiségeket (Somogyi Károly, Bálint Sándor) láthatunk mind azok társaságában (Rajeczky Benjámin, Keresztúri Dezső, stb.) akik szellemiségükben szintén közel álltak a művészhez.

A portrékat követik az ex librisek, amelyeken a legváltozatosabb motívumok – műemlékek, virágok, madarak – jelennek meg. Itt láthatjuk azt a bizonyára ritka könyvjegyet, amelyet a művész Lékai László bíboros részére készített 1994-ben, s amely a bíboros aláírását is ábrázolja. *Köszöntő lapok* címmel gyűjtötte csokorba a művész azokat a lapokat, amelyeket felesége, Gertrude részére metszett linóleumba. E meghitt kompozíciókon többnyire virágok ábrázolásával köszönti hitvesét, aki nem csak mint ihletet adó forrás járult hozzá a könyv megjelenéséhez, hanem a szöveges részek német nyelvű fordítója is. Ezeket a lapokat követik a kisméretű szabad grafikák, az újévi köszöntő lapok, majd az alkalmi grafikák (pl.: emléklapok, de itt látható a Vasadi Péter verséhez készített illusztráció is), s végül az utolsó, hetedik fejezetben *A hit vildga* címmel összegyűjtött metszetek. Ez utóbbiak is szabad grafikák, s akárcsak az előbbieket, kevésbé ismertek a gyűjtők előtt, hiszen cserébe nem kerültek. Köztük is láthatunk kiváló portrékat (Szent István, Szent Margit) valamint egyéb, az ex libristől némileg eltérő, expresszívebb kompozíciókat (pl.: Húsvét, Karácsony, Golgota, stb.).

A kiadvány méltó összefoglalása Csiby Mihály kisgrafikai munkásságának, egyúttal tisztelgés is életműve előtt. Hozzájárult ehhez annak kifogástalan tipográfiai, nyomdai kivitelezése is. Bízunk benne, hogy a kétnyelvű kiadás révén külföldön is népszerű lesz.

Arató Antal

Csiby Mihály linómetszetei, X3

A kiadványban a kisgrafikák tematikus rendben kerültek leírásra és bemutatásra. Egy-egy fejezet élén olvashatjuk az ott közölt képeknek az opusz-lista alapján készült jegyzékét. Ötletes megoldás-